

Gorkij : L e n i n

11-D-157

11-D-157

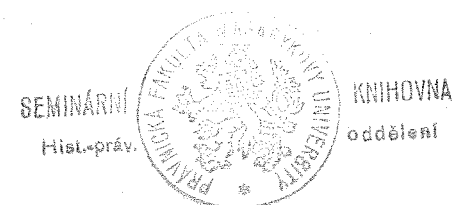
VLADIMÍR ILJIČ LENIN

11-D-157

M A X I M G O R K I J

VLADIMÍR ILJIČ

LENIN

PRAHA

NAKLADATELSTVÍ SVOBODA

1946

VLADIMÍR ILJIČ LENIN ZEMŘEL

Dokonce někteří z tábora nepřátel čestně uznávají: v osobě Leninově ztratil svět člověka, „který ze svých velkých současníků nejostřeji ztělesňoval genialitu“. Německý buržoasní list „*Prager Tagblatt*“ uveřejnil o Leninovi stať, plnou úctyhodného údivu nad jeho gigantickou postavou a uzavřel ji těmito slovy:

„Veliký, nedostupný a strašný se zdá Lenin dokonce i v smrti.“

Z tónu článku je jasné, že byl napsán nikoli pro fyziologické zadostiučinění, vyjádřené cynicky aforismem: „mrtvola nepřítele pěkně voní“, že to není ona radost, kterou pociťují lidé, když veliký buřičský člověk odchází — nikoli, z tohoto článku hlasitě volá lidská hrdost na člověka.

Tisk ruských emigrantů neměl ani dost sil ani dosti taktu, aby projevil nad Leninovou smrtí onu úctu, jakou vyjádřily měšťácké noviny, když oceňovaly osobnost jednoho z největších tlumočnicků vůle k životu a rozumové statečnosti.

inv. č. 6.425

Koupil od Barvič - Novotný
v Brně za Kč 15,-

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY U. J.
STARÝ FOND 0968
Č. inv.:

Nakresliti jeho podobu je těžké. Lenin z vnějšku je celý ve slovech, jako ryba v šupinách. Byl prostý a přímý, jako všechno, co říkal.

Jeho hrdinství je bez vnějšího lesku, jeho hrdinství — to je skromný, asketický heroism ruského inteligenta, revolucionáře, jenž se v Rusku nezdá vyskytuje, neochvějně přesvědčeného, že sociální spravedlnost na zemi je možná, heroism člověka, který se vzdal všech radostí světa ve jménu těžké práce pro štěstí lidí.

To, co jsem napsal o něm brzy po jeho smrti, bylo napsáno ve stavu zdrcenosti narychlo a špatně. Něco jsem nemohl napsati z taktu, doufám plně pochopitelného. Pronikavý a moudrý byl tento člověk a v moudrosti je mnoho smutku.

Viděl daleko dopředu, a uvažuje a hovoří o lidech z roku 1919—21, často a neomylně předvídal, co z nich bude za několik let. Nechtělo se mi vždy věřiti jeho předpovědím, často byly urážlivé, ale, žel, nemálo lidí si zasloužilo později jeho skeptické charakteristiky. Mé vzpomínky na něho byly psány nejen špatně, nýbrž i nedůsledně, s mrzutými mezerami. Měl jsem začítí Londýnským sjezdem, oněmi dny, kdy Lenin vyvstal přede mnou skvěle osvětlen pochybnostmi a nedůvěrou jedněch, zřejmým nepřátelstvím a dokonce nenávisť druhých lidí.

I nyní, ještě právě dnes, dobře vidím holé stěny dřevěného kostela na londýnském předměstí, směš-

ného svou ubohostí, střílnám podobná okna úzkého sálu, připomínajícího učebnu chudé školy. Tato budova připomínala kostel jen z vnějška, uvnitř nebyly žádné bohoslužebné předměty a dokonce nevysoká katedra kazatelova nebyla umístěna vpředu v hlubině sálu, nýbrž u vchodu mezi dvěma dveřmi.

Před tímto rokem jsem se nesetkal s Leninem a nečetl jsem ho tak mnoho, jak by bývalo třeba. Avšak to, co se mi podařilo přečísti a zvláště nadšeně vypravování soudruhů, kteří ho znali osobně, mě přitahovalo k němu velikou silou. Když nás seznámili, řekl Lenin, tiskna mi pevně ruku a ohledáváje mě pronikavými očima, tónem starého známého, žertovně:

— To je dobře, že jste přijel. Vždyť vy máte rád pranice. Tady bude veliká pranice.

Byl jsem naladěm velmi svátečně, byl jsem mezi třemi sty vybranými straníky, věděl jsem, že jsou posláni na sjezd 150 tisíci organisovanými dělníky, viděl jsem před sebou všechny předáky strany, staré revolucionáře, Plechanova, Axelroda, Dejče. Má sváteční nálada byla zcela přirozená a čtenáři snadno pochopí, řeknu-li, že za dvě léta pobytu za hranicemi byla má sebedůvěra silně otřesena.

Počala klesati v Berlíně, kde jsem viděl téměř všechny vynikající vůdce sociální demokracie, obědval jsem u Augusta Bebel, seděl jsem vedle tlustého Singera, a mezi jinými, také dosti vynikajícími lidmi.

Obědvali jsme v prostorném, útulném bytě, kde

byly klece s kanárky, pečlivě přikryté vyšitými ubrousky, a na opěradlech křesel byly také přišpendleny vyšité ubrousky, aby je sedící lidé neumazali zátylky. Všechno kolem bylo velmi solidní, pevné, všichni jedli slavnostně a slavnostně říkali jeden druhému:

— Mahlzeit!

Toto slovo jsem neznal, ale věděl jsem, že francouzské „mal“ znamená rusky špatně a německé „Zeit“ znamená čas; i vyšlo mi: špatná doba.

Singer se dvakrát vyjádřil, mluvě o Kautském „můj romantik“. Bebel s orlím nosem se mi zdál poněkud sebevědomý. Pili rýnské víno a pivo, víno bylo kyselé a teplé, pivo bylo dobré, o ruské revoluci a sociálně demokratické straně mluvili také kysele a s despektem a o své německé straně velmi pochvalně.

Vůbec — všechno bylo velmi domýšlivé a bylo cítit, že dokonce i křesla jsou spokojena, že se prohýbají pod tíhou tak důstojné tloušťky vůdců.

Měl jsem s německou stranou jednati o „delikátní“ věci: její vynikající člen, později velmi známý Parvus, měl od nakladatelství *Znanije* plnou moc na vybírání honorářů od divadel za hru *Na dně*. Dostal tuto plnou moc roku 1902 v Sevastopolu na nádraží, kam přijel ilegálně. Vybrané peníze měly být rozděleny takto: čtvrtinu mně, tři čtvrtiny do pokladny soc. dem. strany. Parvus tuto podmínku samozřejmě znal, dokonce byl jí nadšen. Za čtyři léta byla hra dávana ve

všech německých divadlech, v Berlíně přes 500krát a Parvus vybral asi 100 tisíc marek. Avšak místo peněz poslal nakladatelství *Znanije* dopis K. P. Pjatnickému, ve kterém dobromyslně oznámil, že všechny peníze utratil s jakousi slečnou na cestě v Itálii. Ježto se však tato jistě velmi příjemná cesta se slečnou týkala také z jedné čtvrtiny osobně mne, domníval jsem se, že mám právo upozorniti výbor německé strany na ostatní tři čtvrtiny. Učinil jsem tak prostřednictvím P. P. Ladyžnikova. Ů. V. se zachoval k cestě Parvusově lhostejně. Později jsem slyšel, že Parvus byl zbaven jakýchsi stranických funkcí, ale kdybych měl mluvit podle svého svědomí, byl bych raději, kdyby mu byli nabili hřbet. Ještě později v Paříži mi někdo ukázal velmi krásnou dámu nebo dívku a řekl mi, že s ní cestoval Parvus.

— Moje drahá — pomyslíl jsem si — drahá.

V Berlíně jsem viděl literáty, umělce, mecenáše a jiné lidi, lišili se jeden od druhého stupněm marnivosti a domýšlivosti. V Americe jsem často viděl Morrise Hilquita, který chtěl býti starostou nebo guvernérem Nového Yorku, starého Debbse, který stejně a unaveně křičel na všechny a na všechno, právě vyšel z vězení — viděl jsem mnoho a mnoho lidí, ale nasetkal jsem se s jedním člověkem, který by chápal celou hloubku ruské revoluce; a všude jsem cítil, že se k ní chovají jako k soukromé věci evropského života a obyčejného jevu v zemi, kde je vždy „buď cholera

nebo revoluce", podle slov jakési „handsome lady“, která „sympatisovala se socialismem“.

Myšlenku cesty do Ameriky pro sbírání peněz do pokladny „bolševiků“ vymyslel L. B. Krasin: měl se mnou jet jako tajemník a organisátor přednášek V. V. Vorovskij, který uměl dobře anglicky, ale strana mu dala nějaký jiný úkol a proto se mnou jel N. J. Burenin, člen bojové skupiny při Ústř. výb. bolševické strany. Neuměl však ani slova anglicky a začal se učit teprve na cestě a na místě. Když se eseři dověděli proč jedu, zajímali se přímo dětsky o cestu. Přišel ke mně ještě ve Finsku — Čajkovskij s Žitlovským a navrhovali mi, abych nesebíral peníze pro bolševiky, nýbrž „vůbec pro revoluci“. Odmítl jsem „vůbec revoluci“. Potom tam poslali „babušku“*) a před Američany se objevili dva lidé, kteří nezávisle jeden na druhém a nestýkající se počali sbírat peníze, bezpochyby na dvě různé revoluce; a rozsoudit, která z těch revolucí by byla lepší, solidnější — k tomu neměli Američané ani kdy, ani touhy. „Babušku“ asi znali od dřívějšíka, její američtí přátelé se jí postarali o dobrou reklamu a mně uspořádalo carské vyslanectví — skandál. Američtí soudruzi se také dívali na ruskou revoluci jako na „soukromou a nepodařenou věc“ a chovali se k penězům, které jsem sebral, poněkud „liberálně“, celkem jsem sebral velmi málo, méně než

*) Breškovskaja — zvaná babuška ruské revoluce.

deset tisíc dolarů. Rozhodl jsem se „vydělat“ v novinách, ale i v Americe se našel Parvus. Vůbec se cesta nepodařila, ale napsal jsem tam „Matku“, čímž se vysvětlují některé „chyby“ a nedostatky této knihy.

Pak jsem odjel do Itálie, na Capri, a tam jsem se vrhl do četby ruských novin, knih a časopisů — tím poklesla také má nálada. Kdyby byl zub, vyražený z čelisti, schopen cítit, cítil by se stejně osamocen, jako jsem se cítil já. Velice mě překvapovala clownovská rychlost a obratnost, s jakou známí lidé přeskakovali s jedné „platformy“ na druhou.

— Všechno je ztraceno — říkali — Všechno je zničeno, vyhubeno, vypovězeno a uvězněno!

Bylo velmi mnoho směšných věcí, ale nic veselého. Jeden host z Ruska, literát — a nadaný — mi dokazoval, že prý jsem sehrál úlohu Luky ze hry *Na dně*, že prý jsem přišel, namluvil mládeži mnoho utěšujících slov, mládež uvěřila, dostala pěkné boule na čelo, a já že jsem utekl. Jiný ujišťoval, že mě zahubila „tendence“, že jsem „živá mrtvola“ a že popírám význam baletu jen proto, že je „císařský“. Vůbec bylo velmi mnoho směšného, hloupého a často se mi zdálo, že z Ruska proniká jakýsi hnilobný pach.

A pojednou, jako v pohádce, jsem se ocitl na sjezdu ruské sociálně demokratické strany v Londýně. Byl to ovšem pro mne svátek.

Slavil jsem jej však jen do prvního zasedání, do

sporu o „denním pořadu“. Sveřepost těchto sporů ochladila mé nadšení nikoli tím, že jsem pocítil, jak ostře je rozpolcena strana na reformisty a revolucionáře — to jsem věděl již od roku 1903, ale nepřátelským chováním reformistů k V. I. Leninovi. Prosakovalo jejich řečmi jako voda pod vysokým tlakem starou požární hadicí.

Není vždy důležité to, co se mluví, nýbrž jak se to mluví. J. V. Plechanov v kabátě se všemi zapjatými knoflíky a podoben protestantskému pastorovi zahájil sjezd; mluvil jako profesor práv, přesvědčen, že jeho myšlenky jsou nesporné, že každé slovo je dražocenné, rovněž i pauza mezi slovy. Velmi obratně rozvěšoval ve vzduchu nad hlavami účastníků sjezdu krásně zaokrouhlené fráze, a když někdo na lavicích bolševiků pohnul jazykem, šeptaje si s nějakým soudruhem, tu vážený řečník, učiniv malou pauzu, vnořil se do něho pohledem jakoby hřebíkem.

Jeden z knoflíků na kabátě měl Plechanov raději než ostatní, hladil jej laskavě a ustavičně prstem a v pause jej tiskl jako elektrický zvonek — bylo možno si pomyslet, že právě toto stisknutí přerušuje plynulý proud řeči. Na jednom ze zasedání zkřížil Plechanov ruce na prsou, chystaje se někomu odpovědět a pronesl hlasitě, pohrdavě:

— Che — che!

To vzbudilo smích mezi dělníky. J. V. Plechanov zvedl brvy, zbledla mu jedna líce, říkám jedna líce,

protože jsem seděl čelem k boku katedry a viděl tváře řečníků jen z profilu.

Po dobu řeči J. V. Plechanova na prvním zasedání se nejčastěji ze všech bolševiků vrtěl Lenin — někdy se skrčoval, jakoby mrazem, někdy se protahoval, jako by mu bylo horko, strkal prsty do podpaží, hladil si bradu, vrtěl světlou hlavou a šeptal cosi M. P. Tomskému. A když Plechanov prohlásil, že „revisionisté ve straně nejsou“, tu se Lenin sehnul, jeho lysina zčervenala, ramena se zatřásla v neslyšitelném smíchu, dělníci, kteří seděli vedle něho a za ním, se také usmívali a s konce sálu se kdosi nevrle a hlasitě tázal:

— A tamhle ti — co jsou zač?

Maličký Fedor Dan mluvil tónem člověka, jehož rodnou dcerou je skutečná pravda, zplodil ji, vychoval a stále ještě vychovává. A sám Fedor Dan je úplným ztělesněním Karla Marxe a bolševici jsou nedoukové, neslušné děti, což je nejlépe vidět na jejich chování k menševikům, mezi nimiž jsou „všichni vynikající theoretikové marxismu“ — tak to řekl.

— Vy nejste marxisté — říkal opovržlivě — ne, vy nejste marxisté. A strkal napravo do vzduchu žlutou pěst. Kdosi z dělníků se ho optal:

— A kdy zase půjdete pít čaj k liberálům?

Nepamatuji se, zdali vystoupil na prvním zasedání Martov. Tento podivuhodně sympatický člověk mluvil plamenně a zdálo se, že zvláště hluboce pocituje drama rozkolu, bolest rozporů.

Celý se trásl, kymácel se, křečovitě otvíral límec naskrobené košile, máchal rukama: manžety mu vyskakovaly z rukávů a zakrývaly hřbet ruky, vysoko zvedal ruku a trásl jí, aby zase dostal manžetu na její předepsané místo. Zdálo se mi, že Martov nedokazuje, nýbrž prosí, zapřísahá; rozkol je nutno překonat, strana je příliš slabá, aby si mohla dovolit rozdvojení, dělník především potřebuje „svobodu“, je třeba dodatí odvahy duši. Někdy zněla jeho první řeč hystericky, spousta slov jí činila nepochopitelnou a sám řečník působil nepříjemně. Na konci řeči, jaksi bez spojení s jejím přece jen „bojovým“ tónem, počal rovněž tak plamenně křičeti proti bojovým družinám, a vůbec proti práci, vedoucí k přípravě ozbrojeného povstání. Pamatuji se dobře, jak na lavicích bolševiků kdosi udiveně vzkřikl:

— Tak, vida ho!

A zdá se, že M. P. Tomskij se zeptal:

— Máme si snad nechat useknout ruce, aby se soudruh Martov uklidnil?

Opakuji, nejsem přesvědčen, že Martov mluvil na první schůzi, zmínil jsem se o něm jen proto, abych vypravoval, jak se mluvilo.

Dělníci hovořili nevrle po jeho řeči v místnosti před zasedacím sálem:

— Tak tohle je tedy Martov! A byl to „iskrista“!

— Pelichají páni inteligenti.

Krásně, vášnivě a ostře mluvila Rosa Luxemburgo-

vá, ovládajíc skvěle zbraň ironie. Tu však vyšel rychle na tribunu Vladimír Iljič a zajíkávě pronesl: „Soudruzi!“ Zdálo se mi, že mluví špatně, ale již za minutu jsem byl stejně jako ostatní „pohlcen“ jeho řečí. Po prvé jsem slyšel, že je možno o nejsložitějších politických otázkách mluvit tak prostě. Tento řečník se nepokoušel tvořit krásné fráze, nýbrž podával každé slovo po lopatě, podivuhodně lehce odhaloval jeho přesný smysl. Je velmi těžko vylicíti neobyčejný dojem, který Iljič vzbudil.

Jeho ruka, napřažená dopředu s dlaní trochu obrácenou nahoru, jako by vážila každé slovo, rozhánějíc fráze protivníků, zaměňujíc je závažnými thesemi, důkazy práva a povinnosti dělnické třídy jíti svou, samostatnou cestou a nikoli za nebo vedle liberální buržoasie — to všechno bylo neobyčejné a Lenin to říkal jakoby ne od sebe, nýbrž opravdu z vůle dějin. Plynulost, určitost, přímota a síla jeho řeči, celý jeho zjev na katedře — to všechno bylo jakoby dílo klasického umění: je tu vše a nic tu není zbytečného, žádné ozdoby a kdyby i byly — není je vidět, jsou stejně přirozeně nutné, jako dvě oči na tváři, pět prstů na ruce.

Podle časové lhůty mluvil méně než řečníci, kteří vystoupili před ním, ale podle dojmu — daleko více, nebyl jsem sám, který to cítil, za mnou si nadšeně šeptali:

— Silně mluví . . .

Tak tomu také bylo; každý jeho důvod se rozvíje sám sebou, silou, která v něm tkvěla.

Menševici nepokrytě ukazovali, že je jim Leninova řeč nepříjemná a Lenin sám ještě více. Čím přesvědčivěji dokazoval nutnost dosažení vrcholu revoluční theorie, aby bylo možno všestranně kontrolovat praxi, tím zlostněji přerušovali jeho řeč.

— Filosofie nepatří na sjezd!

— Nepoučujte nás, nejsme gymnasisté!

Zvláště se činil jakýsi statný, bradatý člověk s tvářím hokynáře, který stále vyskakoval se židle a zajíkaje se křičel:

— Spik-len-ci, ... hrajete si na spiknutí! Blanquisté!

Rosa Luxemburgová kývala na souhlas, velmi dobře rekla menševikům na jednom zasedání:

— Nestojíte na marxismu, nýbrž sedíte, dokonce na něm ležíte.

Zlý, horečný větřík rozčilení, ironie a nenávisti probíhal sálem, sto očí různě osvětlovalo postavu Vladimíra Iljiče. Nebylo možno pozorovati, že nepřátelské výpady ho rozčilují, mluvil vášnivě, ale tvrdě a klidně: za několik dní jsem se dověděl, jaké úsilí musel vynaložiti na tento vnější klid. Bylo velmi podivné a urážlivé viděti, že nepřátelství k němu vzbuzuje taková přirozená myšlenka: jedině s vrcholu theorie může strana uviděti příčiny rozporů. Měl jsem takový dojem; každý den sjezdu přináší Vladimíru Iljičovi novější a novější síly, činí ho statečnějším, přesvědčivějším; každý den zní stále pevněji a celá bolševická část

členů sjezdu se šikuje rozhodněji, přísněji. Kromě jeho řeči mě rovněž tak vzrušila skvělá a ostrá řeč Rosy Luxemburgové proti menševikům a zdrcující, kovácká řeč M. P. Tomského proti myšlence „dělnického sjezdu“.

Volné minuty a hodiny trávil Lenin mezi dělníky, vyptával se jich na nejmenší drobnosti jejich života.

— Nu, a co ženy? Zajídá se jim kuchařina? A možná, že se přece učí, čtou?

V Hyde-parku mluvilo několik dělníků, jež po prvé viděli Lenina, o jeho chování na sjezdu. Kdosi z nich řekl rázovitě:

— Nevím, možná, že zde v Evropě mají dělníci jiného, také takového rozumného člověka — Bebel nebo ještě někoho. Ale že by měli jiného člověka, kterého bych si ihned zamiloval jako toho Lenina — tomu nevěřím.

Jiný dělník dodal, usmívaje se:

— Ten je náš!

Namítli mu:

— Plechanov je také náš!

Uslyšel jsem bystrou odpověď:

— Plechanov je náš učitel, náš učený pán, ale Lenin — to je náš vůdce a soudruh.

Jakýsi mladý hoch podotkl humoristicky:

— Ten fráček nějak vadí Plechanovovi.

Stal se takový případ: Na cestě do restaurace zastavil Vladimíra Iljiče menševik, dělník, a vyptával se

ho na něco. Iljič zpomalil krok a jeho společníci šli napřed. Když přišel do restaurace asi tak o pět minut později, vypravoval, mrače se:

— To je podivné, že takový naivní hoch se dostal na sjezd strany. Ptá se mne, v čem vlastně tkví pravá příčina rozporů. Říkám mu: Vaši soudruzí chtějí zasedati v parlamentě a my jsme přesvědčeni, že dělnická třída se musí připravovati k boji. Zdá se, že to pochopil . . .

Obědvali jsme v malé společnosti, vždy v téže malé, laciné restauraci. Všiml jsem si, že Vladimír Iljič jí velmi málo: vaječnou omeletu z dvou tří vajec, malý kousek šunky, pije sklenici tmavého hustého piva. Z toho všeho bylo vidět, že o sebe málo dbá a překvapovala mě proto jeho podivuhodná péče o dělníky. Jejich stravování vedla M. F. Andrejevová, které se ptal:

— Co myslíte, nemají soudruzí hlad? Hm, hm. A možná, že je třeba dělat větší chlebičky?

Přišel do hotelu, kde jsem bydlil, a vidím: starostlivě ohmatává postel.

— Co to děláte?

— Dívám se, není-li vlhký povlak.

Nechápal jsem ho na okamžik: nač potřebuje vědět, jaké jsou v Londýně povlaky? Když si však všiml mého údivu, vysvětlil:

— Musíte dbát o své zdraví.

Na podzim roku 1918 jsem se ptal sormovského děl-

níka Dmitrije Pavlova, který rys Leninův je podle jeho názoru nejostřejší:

— Prostota. Je prostý jako pravda.

Řekl to, jako cosi dávno promyšleného, dávno vyřešeného. Je známo, že nejpřísněji posuzují člověka jeho podřízení. Avšak Leninův šofér Gil, který mnoho prožil, mi řekl:

— Lenin je zvláštní. Takoví lidé nejsou. Vezu ho po Mjasnické, velká frekvence, sotva jedu — bojím se, že nabourám mašinu, spustím houkačku a moc se rozčiluju. Otevřel dveře, dostal se ke mně na stupačce, mohli ho přece srazit a přemlouvá mě: „Prosím vás, nerozčilujte se, Gile, jedte jako ostatní.“ Já jsem starý šofér a vím svoje — tohle nikdo neudělá.

Je těžko vylíčiti, vyobraziti onu přirozenost a pružnost, se kterou plynuly Leninovy myšlenky v jeden proud.

Jeho myšlenka mířila jako magnetická střelka vždy svým ostrím k třídním zájmům dělnické třídy. Měli jsme v Londýně jeden volný večer a šli jsme v malé společnosti do „music-hallu“ — do demokratického divadla. Vladimír Iljič se ochotně a nakažlivě smál, dívaje se na clowny, excentriky, lhostejně se díval na všechno ostatní a zvláště pečlivě na porážení stromů dřevorubci v Britské Kolumbii. Malá scéna znázorňovala lesní tábor a před ním, na zemi, dva zdraví chlápíci podseklí v minutě kmen stromu v objemu kolem metru.

— Nu, ovšem, to je pro obecenstvo, ale ve skutečnosti nemohou pracovat s takovou rychlostí — řekl Iljič. — To je ovšem jasné, že i tam pracují sekýrami a tak se vyplývá spousta dřeva na nepotřebné třísky. Tak vida, to jsou pak kulturní Angličané!

Mluvil o anarchii výroby za kapitalistického řádu, o ohromném procentu surovin, které se vyplývá, a skončil lítostí, že dosud nikoho nenapadlo napsat o tom knihu. Nechápal jsem něco z této myšlenky, ale neměl jsem čas zeptat se Vladimíra Iljiče, protože již zajímavě mluvil o „excentrismu“ jako o zvláštní formě divadelního umění.

— To je jakýsi satirický nebo skeptický poměr k obecně uznanému, to je snaha převrátit jej na ruby, poněkud pokaziti, ukázati nelogičnost obvyklých věcí. Je to vymyšlené, ale zajímavé!

Za dva roky na Capri, když mluvil s A. A. Bogdanovem-Malinovským o utopickém románu, řekl mu:

— Tak vidíte, vy byste měl napsat pro dělníky román na thema o tom, jak kapitalističtí dravci oloupili zemi, rozházeli celou naftu, všechno železo, dřevo, všechno uhlí. To by byla velmi užitečná kniha, signore machisto.

Když jsme se loučili v Londýně, řekl Vladimír Iljič, že si určitě přijede na Capri odpočinout.

Avšak dříve ještě, než se odhodlal přijet, uviděl jsem ho v Paříži, ve studentském bytě o dvou pokojích — byl to studentský byt jen podle rozsahu, ale nikoli podle čistoty a přísného pořádku. Když nás Naděžda Konstantinovna pohostila čajem, kamsi odešla a my jsme zůstali o samotě. Tehdy právě se zhroutilo nakladatelství *Znamije* a já jsem přijel, abych si pohovořil s Vladimírem Iljičem o organisaci nového nakladatelství, které by sjednotilo podle možnosti všechny naše literáty. Zahraniční redakci nakladatelství jsem nabízel Vladimíru Iljičovi, V. V. Vorovskému a ještě komusi a v Rusku by je zastupoval V. A. Desnickij-Strojev.

Zdalo se mi, že je nutno napsat mnoho knih o západoevropských literaturách a o ruské literatuře, knihy o dějinách kultury, které by poskytly bohatý faktický materiál dělníkům pro sebevzdělání a propagandu.

Avšak Vladimír Iljič vyvrátil tento plán, ukázav na cenzuru, na obtíže organisovati vlastní lidi: většina soudruhů je zaměstnána praktickou stranickou prací a nemá kdy na psaní. Avšak hlavní a nepřesvědčivější důvod pro mne byl asi tento: na objemnou knihu není kdy, objemné knihy čte inteligence a ta, jak víte, odchází od socialismu k liberalismu a my ji nemůžeme zarazit na cestě, kterou si zvolila. Potřebujeme noviny, knihu, brožuru, bylo by dobře obnoviti knihov-

ničku *Znanije*, ale je to nemožné tam pro cenzuru a zde pro transport: je třeba, abychom rozhodili v masách desítky, stovky, tisíce letáků a takovou spoustu není možno ilegálně provézt. Počkáme s nakladatelstvím na lepší časy.

S překvapující, obvyklou svou živostí počal mluvit o Dumě, kadětech, kteří „se stydí býti oktábristy“, o tom, že mají před sebou „jen jednu cestu napravo“, a pak uvedl množství důkazů o tom, že se blíží válka a „bezpochyby ne jedna, nýbrž celá řada válek“ — a tato předpověď se brzy splnila na Balkáně.

Vstal, zastrčil si charakteristickým způsobem prsty za vestu pod rameny a pomalu chodil po těsném pokojíčku, přimhuřuje a blýskáje očima.

— Válka bude. Nevyhnutelně. Kapitalistický svět se dostal do stavu hnilobného vršení a už nyní se lidé počínají otravovati jedy šovinismu, nacionalismu. Myslím, že se ještě dočkáme všeevropské války. Proletariát sotva bude schopen zameziti krvavou rvačku. Jak je to možno učinit? Všeevropskou dělnickou stávkou? Na to není dostatečně organisován, uvědomělý. Taková stávka byla by počátkem občanské války a my, jako strážliví politikové, nemůžeme na to spoléhat.

Zastaviv se, šoupaje podešví po podlaze, řekl nevráživě:

— Proletariát bude ovšem hrozně trpět, taková je dosud jeho sudba. Avšak jeho nepřátelé — se oslabí navzájem. To je také nevyhnutelné.

A přistoupiv ke mně, řekl jakoby s údivem s velkou silou, ale ne hlasitě:

— Ne, pomyslete si: proč honí sytí hladové na jatka jednoho proti druhému? Můžete najít hloupější a hnusnější zločin? Strašně draho to zaplatí dělníci, ale nakonec vyhrají. To je vůle dějin.

Často mluvil o dějinách, ale nikdy jsem v jeho řečech necítil fetišistické klanění se jejich vůli a síle.

Řeč ho vzrušovala, sedl si ke stolu, utřel si spoceně čelo, usrkl studeného čaje a neočekávaně se zeptal:

— Co jste to měl za skandál v Americe? Z novin o tom vím, ale jak to vlastně bylo?

Vypravoval jsem mu krátce své dobrodružství.

Nikdy jsem se nesetkal s člověkem, který by se dovedl tak nakažlivě smáti, jako se smál Vladimír Iljič. Bylo dokonce podivné, že takový příkrý realista, člověk, který tak dobře vidí a hluboko cítí nutnost velikých sociálních tragedií, nesmiřitelný, neotřesitelný ve své nenávisti ke kapitalistickému světu, může se tak dětsky smáti, že se až k slzám zajíkal smíchem. Bylo nutno míti veliké, pevné duševní zdraví, aby bylo možno tak se smáti.

— Och, vy jste humorista — říkal mezi smíchem — vida, to bych byl neřekl . . . Čert ví, jak je to směšné . . .

A utíraje si slzy smíchu, řekl již vážně s dobrým, měkkým úsměvem:

— To je dobře, že dovedete snášeti neúspěchy hu-

moristicky. Humor je skvělá, zdravá vlastnost. Rozumím dobře humoru, ale nedovedu jej dělat. A směšného je v životě neméně než smutného, jistě ne méně.

Smluvili jsme se, že k němu přijdu za den, ale bylo špatné počasí; večer jsem dostal velké chrlení krve a druhého dne jsem odjel.

Po Paříži jsme se setkali na Capri. O tom jsem si zachoval velmi podivný dojem: jako by byl Vladimír Iljič na Capri dvakrát a vždy ve dvou ostře odlišných náladách.

Jeden Iljič mi řekl ihned rozhodně, jakmile jsem se s ním setkal na přístavišti:

— Vím, že spoléháte A. M. přece jen na možnost mého smíření s machisty, ačkoliv jsem vás upozornil v dopise, že je to nemožné. Tak už nedělejte žádné pokusy!

Na cestě do mého bytu jsem se mu pokoušel vysvětlit, že nemá úplně pravdu; neměl jsem a nemám úmysl smířovati filosofické spory, které ostatně nedosti dobře chápu. Kromě toho jsem již od mládí nakažen nečůvěrou k filosofii a příčinou této nečůvěry byl a je rozpor filosofie s mou osobní, „subjektivní“ zkušeností: pro mne svět právě začínal, „tvořil se”

a filosofie jej pohlavkovala a úplně nevhodně, nesmyslně se ho ptala:

„Kam jdeš? Proč jdeš? Proč myslíš?”

Někteří filosofové prostě a přísně nařizovali:

„Stůj!”

Kromě toho jsem se již dověděl, že filosofie, jako žena, může býti velmi nehezká, také i zruďná, ale je oblečena tak obratně a přesvědčivě, že je možné považovati ji za krasavici. To rozesmálo Vladimíra Iljiče.

— No, to je humoristické, — řekl. — A že svět právě začíná, tvoří se, — to je správné. O tom přemýšlejte vážně, odtud dojdete tam, kam máte dojít.

Pak jsem mu řekl, že A. A. Bogdanov, A. V. Lunarskij, V. A. Bazarov, jsou podle mého mínění vynikající lidé, skvěle, všestranně vzdělaní, a že jsem se nesetkal ve straně s lidmi, kteří by se jim vyrovnali.

— Připustíme! Nu a co z toho vyplývá?

— Konec konců je pokládám za lidi stejného cíle a jednota cíle, pochopená a hluboko uvědomělá, musí smazati, zrušiti filosofické rozpory . . .

— Tedy — přece jen doufati v usmíření?

— To si marně myslíte — řekl. Odežte takovou naději jak možno nejdále, radím vám! Plechanov má také podle vašeho mínění stejný cíl a vidíte — myslím si, že má úplně jiný cíl, ačkoliv je to materialista a nikoli metafysik.

Tím se skončil náš rozhovor . . . Myslím si, že není

třeba připomínat, že jsem jej neuvedl v přesných slovech, doslovně. Avšak o přesnosti smyslu nepochybují.

A vida, uviděl jsem před sebou Vladimíra Iljiče ještě pevnějšího, nesmiřitelnějšího, než byl na londýnském sjezdu. Avšak tam byl vzrušen, tam byly okamžiky, kdy se jasně cítilo, že rozkol ve straně ho nutká prožívat velmi těžké minuty.

Zde byl v klidné, chladné a výsměšné náladě, hrubě odmítal rozhovor o filosofických tématech a vůbec si vedl ostražitě. A. A. Bogdanov, člověk podivuhodně sympatický, měkký a zamilovaný do Lenina, ale poněkud ješitný, byl nucen vyslechnouti velmi ostrá a těžká slova:

— Schopenhauer říká: „Kdo myslí jasně, vysvětluje jasně“ — a já se domnívám, že neřekl nic lepšího než toto. Vy, soudruhu Bogdanove, vykládáte nejasně. Vysvětlujete ve dvou třech větách, co dá dělnické třídě vaše „stanovisko“, ale proč je machismus revolučnější než marxismus?

Bogdanov se pokoušel vysvětlit, ale mluvil skutečně nejasně a mnohomluvně.

— Nechte toho — řekl mu Vladimír Iljič. — Kdosi, zdá se mi, že Jaurès, řekl: „Lepší je mluvit pravdu, než býti ministrem“ a já bych dodal „machistou“.

Pak hrál hazardně v šachy s Bogdanovem a prohráváje, zlobil se, dokonce se rozlítostnil jaksi dětsky. Je zajímavé: dokonce jako dětské rozlítostnění, stejně

tak jako jeho podivuhodný smích nerušily nic na celistvé jednotě jeho charakteru.

Avšak na Capri byl také druhý Lenin — skvělý soudruh, veselý člověk s živým a neukojitelným zájmem o všechno na světě, s překvapujícím měkkým poměrem k lidem.

Jednou pozdě večer, když všichni odešli na procházku, říkal mně a M. F. Andrejevové, říkal nevesele, s hlubokou lítostí:

— Moudří, nadaní lidé učinili mnoho pro stranu a mohli by učinit ještě desetkrát tolik, ale nepůjdou s námi. Nemohou. A desítky, stovky takových lidí láme a pokřivuje tento zločinecký řád.

Jindy mi řekl:

— Lunačarskij se vrátí do strany, je menší individualista než ti dva. Je velmi nadaný člověk. Je má „slabá stránka“, čert vem, jaká hloupá slova: „slabá stránka“. Víte, já ho mám rád, je to takový skvělý soudruh. Je v něm jakási francouzská jiskra. Jeho lehkomyšlnost je také francouzská a lehkomyšlnost je z estetismu.

Vyptával se mne podrobně na život rybářů na Capri, na jejich výdělek, na vliv kněží, na školu — šířka jeho zájmů mě nemohla překvapit. Jednou mu řekli, že tamhle ten kněz je synem chudého sedláka a ihned žádal, aby mu sehnali informace, jak často dávají sedláci své děti do seminářů a zdali se vracejí tyto děti sedláků, aby sloužily jako kněží ve svých vesnicích.

— Chápete? Není-li to náhodný jev, pak je to politika Vatikánu. Chytrá politika!

Nemohu si představit jiného člověka, který by se uměl ochránit před mámením ctižádosti a neztratil by živý zájem o „prosté lidi“, když stál tak vysoko nad lidmi.

Byl v něm jakýsi magnetismus, který přitahoval k němu srdce a sympatie lidí práce. Nemluvil italsky, ale rybáři z Capri, kteří viděli jeho a Šaljapina a nemálo jiných vynikajících ruských mužů, jaksí citem přidělili Leninovi zvláštní místo. Okouzlující byl jeho smích, „horoucí“ smích člověka, který, uměje překrásně vidět neohrabanost lidské hlouposti a akrobatické chytrosti rozumu, uměl se těšit z dětské naivnosti, „prostých srdcem“.

Starý rybář Giovanni Sparado o něm řekl:

— Tak se může smáti jen poctivý člověk.

Houpaje se v loďce na modravé a jako nebe průzračné vlně, učil se Lenin lovit ryby — „palcem, prstem“ — sítkou bez udice. Rybáři mu vysvětlovali, že je třeba podchytit, když prstem ucítí třesení sítky:

— Così: drin-drin. Capisco?

Ihned podchytit rybu, vytáhl ji a zvolal s nadšením dítěte, s hazardem loyce:

— Aha, drin-drin!

Rybáři se hlučně a také radostně jako děti zasmáli a pojmenovali ho:

„Signore drin-drin“.

Když odejel, stále se ještě vyptávali:

— Jak žije Drin-drin? Ještě ho car nechtyl?

Nepamatuji se, zdali byl J. V. Plechanov na Capri před Vladimírem Iljičem nebo po něm.

Několik emigrantů z kolonie Capri, a to literát N. Oliger, Lorenc Metgner, odsouzený k trestu smrti za organizaci povstání v Soči, Pavel Vigdorčik a snad ještě dva chtěli s ním hovořit. Odmítl. Měl na to právo, byl nemocen a přijel si odpočinout. Avšak Oliger a Lorenc mi říkali, že to učinil ve velmi urážlivé formě. Nervosní Oliger zdůrazňoval, že J. V. Plechanov řekl něco o „únavě“ z přílišného počtu těch, kteří si přejí hovořit, ale nechtějí nic „dělat“. A skutečně, když byl Plechanov u mne, nepřál si vidět nikoho z místní kolonie — ale Vladimír Iljič viděl všechny. Plechanov se na nic nevyptával, všechno znal předem a o všem sám vypravoval. Byl to člověk velmi nadaný, evropsky vzdělaný a rád se blýskl pěkným, ostrým slovem a zdá se, že právě pro taková ostrá slova zdůrazňoval kruté nedostatky ruských a zahraničních soudruhů. Zdálo se mi, že jeho jízlivosti nejsou vždy podařené, alespoň se pamatuji jen na nepodařené: „Nesmírně umírněný Mehring“, samozvanec Erico Ferri, není v něm ani trochu železa“ — zde tkvěla slovní hříčka ve slově

„ferro” — železo. A všechny jízlivosti byly tohoto druhu. Vůbec se choval k lidem blahosklonně, samozřejmě nikoli jako bůh, ale tak nějak podobně. Byl to velmi nadaný literát, zakladatel strany, který sice vzbuzoval u mne úctu, ale nikoli sympatii. Bylo v něm příliš mnoho „aristokratismu”. Snad se mýlím. Nemiluji příliš omylů, ale jako všichni ostatní lidé mohu se také mýlit. Avšak skutečnost zůstává skutečností: zřídka kdy jsem se setkal s tak různými lidmi, jako byli J. V. Plechanov a V. I. Lenin. To je přirozené: jeden dokončoval svou práci na rozkotání starého světa a druhý již počal budovati nový svět.

Život je uspořádán tak ďábelsky uměle, že kdo nemůže nenávidět, nemůže upřímně milovat. Již tato nutnost, která pokrývá v základech člověka, nutnost rozdvojení duše, nutnost lásky s nenávistí, odsuzuje současné podmínky životní k rozbití.

V Rusku, v zemi, kde nutnost strádání je kázána jako universální prostředek „spásy duše”, jsem se nesetkal s člověkem, který by s takovou hloubkou a silou jako Lenin pocítil nenávist, odpor a opovržení k neštěstím, hoří a strádání lidí.

V mých očích povyšují tyto city, tato nenávist k dramatum a tragediím na zvláště vysoké místo Vla-

dimíra Iliče, člověka ze země, kde ve jménu slávy a posvěcení strádání byla napsána nejtalentovanější evangelia, kde mládež počíná žít podle knih, nabitých v podstatě stejnými líčeními drobných všedních dramát. Ruská literatura je nejpesimističtější literaturou Evropy, u nás se píše všechny knihy o jednom a téžž thematu, o tom, jak trpíme — v mládí i ve zralém věku: nedostatkem rozumu, útlakem samoděržaví, ženami, láskou k bližnímu, špatným uspořádáním světa; ve stáří uvědoměním si chyb života, nedostatkem zubů, zkaženým žaludkem, nutností zemřítí.

Každý Rus, když si odseděl jako „politický” měsíc ve vězení, nebo když prožil rok ve vyhnanství, pokládá za svou svatou povinnost podarovati Rusko knihou vzpomínek, jak strádal. A nikoho až do dnešního dne nenapadlo napsati knihu o tom, jak se po celý život radoval. A ježto si ruský člověk umí vymýšleti život špatně, tu je zcela pravděpodobné, že kniha o šťastném životě by ho naučila, jak je třeba vymýšleti takový život.

Pro mne je právě veliký u Lenina tento cit nesmiřitelného, neuhasitelného nepřátelství k neštěstí lidí. Jeho prudká víra v to, že neštěstí není neodstranitelný základ bytí, nýbrž — ohavnost, kterou musí a mohou lidé odehnati od sebe.

Nazval bych tento základní rys jeho povahy bojovným optimismem materialisty a to by byl u Lenina

neruský rys. Právě tento rys přitahoval mou duši k tomuto člověku — Člověku — s velkým písmenem.

V letech 1917—1918 nebyly naše vztahy s Leninem daleko takové, jaké bych je byl chtěl vidět, ale nemohly býti jiné.

Byl politik. Vládl dokonale ostrou přímočarostí názoru, kterou musí mít kormidelník tak ohromného těžkého korábu, jako je olověné, rolnické Rusko.

Mám organický odpor k politice a špatně věřím v rozum mas vůbec, zejména ne v rozum rolnické masy. Rozum, nezorganizovaný myšlenkou — to není ta síla, která je tvůrčí v životě. V rozumu masy není myšlenky dotud, dokud si neuvědomuje společné zájmy všech svých jednotek.

Po tisíciletí žije touhami po lepší budoucnosti, ale tyto touhy se vytvářejí z těla svých kořistníků, kteří ji zotročují, žijí z její krve a to bude do těch dob, dokud si neuvědomí, že ve světě je jen jedna síla, která je schopna osvoboditi ji ze zajetí kořistníků — síla Leninovy pravdy.

Když Lenin v roce 1917 uveřejnil po příjezdu do Ruska své „these“, domníval jsem se, že těmito thesemi přináší celý nepatrný počtem, heroický výkvět politicky vyspělých dělníků a celou upřímně revoluční

inteligenci v oběť ruskému rolnictvu. Tato síla, jediné aktivní v Rusku, vhozená jako hrst soli do tekutého bahniska vesnice, rozpustí se beze stop, rozplyne se v něm a nic nezmění v duchu, životě a dějinách ruského národa.

Vědecká, technická, vůbec kvalifikovaná inteligence je podle mého mínění v podstatě revoluční spolu s dělnickou, socialistickou inteligencí — pro mne to byla nejdrahocennější síla, nashromážděná Ruskem — jinou sílu, která by byla schopna vzít moc do svých rukou a organizovati vesnici jsem tehdy — v r. 1917 — neviděl. Avšak tyto síly, počtem nepatrné a pro rozpory rozdrobené by mohly vyplniti svou úlohu jediné za pevné vnitřní jednoty. A tato jednota by měla vyplniti ohromnou úlohu: zvládnouti anarchismus vesnice, kultivovati vůli mužíka, naučiti ho rozumě pracovati, přetvořiti jeho hospodářství a vším tím rychle popohnati zemi; všeho toho je možno dosáhnouti jen podrobením instinktů vesnice organizovanému rozumu města. Za největší úlohu revoluce jsem pokládal vytvoření takových podmínek, které by napomáhaly růstu kulturních sil země. K tomu cíli jsem navrhoval založení dělnické školy v dobách reakce na Capri v r. 1907—1913 a ze všech sil jsem se snažil pozvednouti odvalu mezi dělníky.

K tomu cíli byla ihned po Únorové revoluci na jaře r. 1917 organizována „Svobodná asociace pro rozvoj a šíření kladné vědy“, ústav, jehož účelem bylo na

jedné straně organisovati v Rusku vědecko-badatelské instituty a na druhé straně — široká a stálá popularisace vědeckých a technických vědomostí v dělnické třídě. V čele této asociace stáli vynikající učenci, členové Ruské akademie věd V. A. Štětklov, L. A. Čugajev, člen Akademie Fersman, S. P. Kostyčev, A. A. Petrovskij a mnoho jiných. Přípravy byly v plném proudu: S. P. Kostyčev již přikročil k hledání budovy pro založení badatelského ústavu zoo-botanického.

Pro větší jasnost musím říci, že mě po celý život tížil fakt zdrcující převahy negramotné vesnice nad městem, zoologický individualismus rolnictva a jeho téměř úplný nedostatek sociálních emocí. Diktatura politicky vzdělaných dělníků v těsném spolku s vědeckou a technickou inteligencí byla podle mého názoru jediným východiskem z obtížné situace komplikované válkou, která ještě zvýšila anarchismus vesnice.

S komunisty jsem se rozcházel v otázce úsudku o úloze inteligence v ruské revoluci, připravované právě touto inteligencí, k níž patří i všichni „bolševici“, kteří vychovali stovky dělníků v duchu sociálního heroismu a vysoké intelektuálnosti. Ruská inteligence — vědecká a dělnická — byla a zůstane dlouho jediným tažným koněm, zapřaženým do těžkého vozu dějin Ruska. Přes všechny pokusy a nálady, zůstává rozum lidových mas stále ještě silou, která potřebuje vedení z vnějšku.

To jsem si myslil před třinácti lety a mýlil jsem se.

Tuto stránku mých vzpomínek by bylo třeba vyškrtnout. Avšak „co je napsáno perem, neodsekneš sekerou“. A kromě toho „chybami se člověk učí“ — říkával často Vladimír Iljič. Bylo by dobře, kdyby tato stránka se stala lekcí pro ty, kdož spěchají s vývody ze svých omylů.

Ovšem, po řadě faktů záškodnictví specialistů, byl jsem nucen přehodnotiti — a přehodnotil jsem — svůj poměr k pracovníkům vědy a techniky. Takové přehodnocení přijde draho, zejména — ve stáří.

Hodnost čestných vůdců lidu je nelidsky těžká. Vůdce, který v té nebo oné míře by nebyl tyranem, je nemožný. Bezpochyby bylo za Lenina pobito více lidí než za Tomáše Münzera. Avšak odpor proti revoluci, v jejímž čele stál Lenin, byl organisován širě a mohutněji. Kromě toho je třeba uvážit, že s rozvojem „civilisace“ klesá zjevně cena lidského života, o čemž nesporně svědčí rozvoj vyhlazovací techniky a obliba v hubení lidí v současné Evropě.

Řekněte však hlasem svědomí: je-li na místě a není-li odporné pokrytectví oněch „moralistů“, kteří mluví o krvežízivosti ruské revoluce, když po čtyři léta hnusných všeevropských jatek nejen že nelitovali milionů vyhubených lidí, nýbrž dokonce rozněcovali

„do úplného vítězství“ tuto ohavnou válku? Nyní jsou kulturní národy zničeny, vysílány, zdivočují a zvítězila všelidská maloměšťácká hloupost, jejíž šibeniční stěly stále ještě zakrucují krk lidem.

Mnoho se psalo a mluvílo o krutosti Leninově. Samozřejmě si nemohu dovolit směšnou netaktnost jeho obhajoby před lží a pomluvami. Víím, že pomluva a lež jsou zákonitou součástí boje proti nepříteli. Mezi velikými muži tohoto světa by se sotva našel třeba jen jeden, kterého by se nepokusili postříkati blátem. To je všeobecně známo.

Kromě toho všichni lidé touží nejen snížit vynikajícího člověka na úroveň svého chápání, ale i pokusit se hodit ho sobě pod nohy do oné lepkavé jedovaté špíny, kterou stvořili a pak nazvali „obyčejným životem“.

Vzpomínám s odporem na takovou skutečnost: v r. 1919 byl v Petrohradě sjezd „vesnické chudoby“. Ze severních gubernií Ruska přijelo několik tisíc rolníků a stovky jich byly umístěny v Zimním paláci Romanovců. Když se sjezd skončil a tito lidé odjeli, tu se ukázalo, že znečistili nejen všechny vany paláce, nýbrž i velký počet cenných sevreských, míšeňských a východních váz, kterých použili jako nočníků. — To učinili nikoli proto, že nebylo jiné pomoci — záchody paláce byly v pořádku a vodovod fungoval. Nikoli, toto chuligánství bylo projevem touhy zničit, zhanobit krásné věci. V době dvou revolucí a válek jsem stokrát

pozoroval tuto temnou, mstivou snahu lidí polámati, zkaziti, vysmáti se, zhanobiti překrásné.

Není třeba se domnívati, že chování „vesnické chudoby“ jsem zdůraznil z motivů svého skeptického poměru k mužikovi, nikoli — víím přece, že chorobnou touhou po znečištění něčeho krásného trpí i některé skupiny inteligence, na příklad oni emigranti, kteří se bezpochyby domnívají, když nejsou v Rusku, že tam není nic krásného.

Zlostná snaha po kažení věcí výjimečně krásných má tentýž kořen jako hnusná snaha po zhanobení neobyčejného člověka stůj co stůj. Všechno neobyčejné překáží lidem v životě, jaký by si přáli. Lidé touží — jestliže již touží — nikoli po radikální změně svých sociálních zvyklostí, nýbrž po jejich rozšíření. Základním vzdechem a stenem lidí je:

„Nechte nás žít, jak jsme si zvykli!“

Vladimír Iljič byl člověkem, který lidem překazil žití obvyklým životem do té míry, jako to nikdo předtím nečinil. Není světové buržoasie k němu je upřímně a hnusně jasná, její hnisavé, morové skvrny se jasně lesknou. Tato nenávist, odporná sama o sobě, prozrazuje, jak velký a strašný je v očích světové buržoasie Vladimír Lenin — pramen nadšení a vůdce proletářů všech zemí. Nyní již neexistuje fysicky a přece jeho hlas stále hlasitěji, vítězoslavněji zní pro všechny pracující země a na světě není takového koutu, kam by nepronikl tento hlas, aby probudil vůli dělnické

třídy k revoluci, k novému životu, budování světa rovnoprávných lidí. Stále přesvědčivěji, mohutněji a úspěšněji tvoří velkou věc socialismu Leninovi žáci, dědicové jeho síly.

Byl jsem nadšen jeho prudce projevovanou vůlí k životu a aktivní nenávisí k jeho ohavnostem, radoval jsem se z jeho mladistvého hazardu, jakým naplňoval vše, co dělal. Zasl jsem nad jeho nadlidskou pracovní schopností. Jeho pohyby byly lehké, obratné a skromné, ale silné gesto úplně harmonovalo s jeho skoupými slovy, ale bohatými myšlenkami. A na jeho tváři mongolského typu hořely, hrály ostré oči neúnavného bojovníka proti lži a hoři života, hořely, přimhuřovaly se, pomrkávaly, ironicky se usmívaly, blyštěly se hněvem. Žár těchto očí činil jeho řeč ještě palčivější a jasnější.

Někdy se zdálo, že nezkrotná energie jeho ducha srší z očí jako jiskry a slova naplněná touto energií blyští se ve vzduchu. Jeho řeč vzbuzovala vždy fyzický pocit nevyvratitelné pravdy.

Bylo neobyčejné a podivné viděti Lenina, jak se prochází v parku, v Gorkách, — do té míry srostla s jeho podobou představa o člověku, který sedí na konci dlouhého stolu a usmívá se, blýskáje bystrými očima kormidelníka, obratně, skvěle řídí diskuse soudruhů, nebo stojí na tribuně se zvrácenou hlavou, hází do ztichlého davu, do hladových očí lidí, žíznících po pravdě, ostrá, jasná slova.

Připomínaly mi vždy chladný lesk železných pásů.

A za jeho slovy vznikala s podivuhodnou prostotou umělecky vykroužená postava pravdy.

Hazard byl vlastností jeho povahy, nebyl to však prospěchářský hazard hráče, ztělesňoval v Leninovi onu duševní pevnost, kterou má jen člověk, věřící neochvějně ve své poslání, člověk, který všestranně a hluboce pociťuje svá spojení s celým světem a který pochopil svou úlohu v chaosu světa — úlohu nepřítele chaosu. Uměl se stejnou vášní hrát v šachy, prohlížeti si „Dějiny kostýmu“, po celé hodiny se přítit se soudruhem, lovit ryby, chodit po srázných stezkách na Capri, rozpálených jižním sluncem, radovati se nad pestrými květinami a špinavými dětmi rybářů. A večer, poslouchaje vypravování o Rusku, závistivě vzdychal: Ach, jak málo znám Rusko, Simbirsk, Kazan, Petrohrad, vyhnanství — a to je téměř vše!

Miloval všechno směšné a smál se celým tělem, skutečně „se trásl“ smíchy, někdy až k slzám. Krátké charakteristické zvolání „hm-hm“ uměl vyslovovati v nekonečné stupnici odstínů, od jizlivé ironie až k opatrné pochybnosti a často v tomto „hm-hm“ zněl ostrý humor, přístupný jen velmi bystrému člověku, který dobře znal ďábelské ohavnosti života.

Rozložitý, silný, s lebkou Sokrata a s vševidoucíma očima, často se stavěl do podivných a poněkud komických póz — zvrátil hlavu dozadu a skloniv ji k ramenům, zastrčil si prsty někam do podpaždí za vestu. V této póze bylo cosi podivuhodně milého, směšného, cosi vítězoslavně kohoutího a celý Lenin svítil v takovém okamžiku radostí, veliké dítě tohoto zoufalého světa, skvělý člověk, který byl nucen obětovati se nepřátelství a nenávisti, aby uskutečnil věc lásky.

Do r. 1918, do hanebného a hnusného pokusu zabít Lenina, jsem se s ním nesetkal v Rusku a dokonce jsem ho neviděl ani z dálky. Přišel jsem k němu, kdy ještě vládl špatně rukou a sotva pohyboval prostřelenou šjí. V odpověď na mé rozhořčení mi řekl neochotně, jako by mluvil o něčem, co se mu zprotivilo:

— Pranice! Co dělat? Každý dělá to, co umí.

Uvítali jsme se velmi přátelsky, ale samozřejmě pronikavé vševidoucí oči se dívaly na mne, „pobloudilce,” se zjevnou útrpností.

Za několik minut mi Lenin hazardně řekl:

— Kdo není s námi, je proti nám. Lidé, nezávislí na dějinách — to je fantasie. Kdybychom připustili,

že takoví lidé někdy byli, nyní nejsou, nemohou býti. Nikdo jich nepotřebuje. Všichni do posledního člověka jsou zataženi do koloběhu skutečnosti zamotané tak, jako ještě nikdy nebyla zamotána. Říkáte, že příliš zevšeobecněji život? Že toto zevšeobecnění hrozí zahubiti kulturu?

Ironické, charakteristické:

— Hm-hm.

Ostrý pohled se stává ještě ostřejším a Lenin pokračuje tišším hlasem:

— Nu, a podle vašeho mínění nejsou miliony muziků s puškami v rukou — vyhrůžkou kultuře, ne? Vy myslíte, že by se Ústavodárné shromáždění vyřádalo s anarchismem? Vy, který tolik křičíte o anarchismu vesnice, měl byste lépe než kdo jiný pochopiti naši práci. Ruské mase je třeba ukázati něco velmi prostého, velmi dostupného jejímu rozumu. Sověty a komunismus — to je prosté.

— Spolek dělníků s inteligencí, ano? To není špatné, ne. Řekněte inteligenci, ať jde k nám. Vždyť podle vašeho mínění slouží upřímně zájmům spravedlnosti? Tak, oč jde? Jen račte k nám: právě my jsme se chopili ohromné práce postavit lid na nohy, říci světu veškerou pravdu o životě, my jsme ukázali přímou cestu k lidskému životu, cestu z otroctví, bídy, ponížení.

Zasmál se a beze zloby řekl:

— Za to jsem dostal od inteligence kulku.

A když se blížila temperatura rozhovoru k normálnímu stavu, řekl s rozmrzením a smutkem:

— Cožpak tvrdím, že nepotřebujeme inteligence? Vidíte však přece, jak je nepřátelsky naladěna, jak špatně chápe požadavky okamžiku. A nevidí, že bez nás je bezmocná, že se nedostane k masám. Bude to její vina, když rozbijeme příliš mnoho hrnců.

Rozhovory o tomto tematě vznikaly téměř při každém našem setkání. A ačkoliv ve slovech zůstával jeho poměr k inteligenci neúvěřivý, nepřátelský, přece ve skutečnosti oceňoval význam intelektuální energie v revoluci a jako by souhlasil s tím, že v podstatě je revoluce výbuchem právě této energie, která nenašla v úzkých a zastaralých podmínkách možnost zákonitého rozvoje.

Pamatuji se, jak jsem byl u něho se členy Akademie věd. Mluvilo se o nutnosti reorganizace jednoho z vyšších vědeckých ústavů v Petrohradě. Lenin, vyprovázející učence, řekl:

— To chápu. Ti jsou rozumní. Všechno je zformulováno přesně, ihned vidíš, že ti lidé dobře vědí, co chtějí. S takovými pracovat — to je radost. Zvláště se mi líbil ten . . .

Řekl jedno z největších jmen ruské vědy a na druhý den mi již říkal telefonem:

— Zeptejte se S., půjde-li k nám pracovat!

A když S. návrh přijal, potěšilo to upřímně Lenina a žertoval, mna si ruce:

— Vida, takhle jednoho za druhým a přetáhneme všechny ruské a evropské Archimedy — a potom se svět převrátí, ať chce nebo nechce.

Na VIII. sjezdu strany řekl N. N. Bucharin mezi jiným:

— Národy, to znamená buržoasie zároveň s proletariátem. To je přece vůbec nemístné, přiznávati právo na sebeurčení nějaké špinavé buržoasii.

— Ne, dovolte, — namítl Lenin — to je na místě, tak jak to je. Odvoláváte se na proces diferenciacie proletariátu od buržoasie, ale — podíváme se ještě, jak bude probíhati.

A pak, ukázav na příklad Německa, jak pomalu a těžce se rozvíjí tento proces diferenciacie, zmínil se, „že cestou násilí se neupevňuje komunismus“ — tak se vyslovil o otázce významu inteligence v průmyslu, armádě a družstevnictví. Cituji podle zprávy „Izvěstij“ o diskusích na sjezdu:

„Tato otázka musí býti řešena na našem sjezdu s plnou určitostí. Můžeme vybudovati komunismus jen tehdy, jestliže učiníme prostředky buržoasní vědy a techniky dostupnějšími masám.

A proto je třeba převzítí aparát od buržoasie, je třeba získati k práci všechny specialisty. Bez měš-

řádkových specialistů není možno zvýšiti výrobní sílu. Je třeba obklopiti je prostředím soudružské spolupráce, dělnickými komisaři, komunisty, dáti jim takové podmínky, aby nemohli vyklouznouti, ale je třeba jim umožniti, aby pracovali lépe než za kapitalistů, neboť tato vrstva, vychovaná buržoasií, nebude jinak pracovati. Donutiti k práci celou vrstvu holi není možno. Měšťáci specialisté si zvykli na kulturní práci, byli její pákou v rámci měšťáckého řádu, t. j. obohacovali buržoasii ohromnými materialními podniky a v nepatrných dávkách je udělovali proletariátu. Byli však přece pákou kultury — to je jejich profese. Pokud vidí, že si dělnická třída nejen váží kultury, nýbrž i pomáhá jejímu proniknutí do mas, mění svůj poměr k nám. A tehdy budou podrobeni morálně a nejen politicky oddělení od měšťáctva. Je třeba je vtáhnouti do našeho aparátu, a proto je někdy třeba i přinést oběti. V poměru k specialistům nesmíme užívat malých šikan. Musíme jim dáti pokud možno dobré podmínky k existenci. To bude nejlepší politika. Jestliže jsme včera mluvili o legalisaci maloměšťáckých stran a dnes jsme zatkli menševiky a levé esery, tu přes všechna tato kolísání se provádí nejpevnější linie: odříznouti kontrarevoluci, využití kulturně měšťáckého aparátu.”

V těchto skvělých slovech velikého politika je daleko více živého, věcného smyslu, než ve všem skuhrání maloměšťáckého „humanismu”, bezmocného a

v podstatě pokryteckého. Žel, mnozí z těch, kdož měli pochopiti a oceniti tuto výzvu k čestné spolupráci s dělnickou třídou — nepochopili a neocenili ji. Dali přednost skrytému záškodnictví, zradě.

Po zrušení nevolnictví mnozí z „panských lidí” s povahou otroků zůstali ve službách svých pánů v oněch konírnách, kde je páni, jak je známo, řezali.

Měl jsem často příležitost mluvit s Leninem o krutosti revoluční taktiky a života.

— Co chcete? — ptal se udiveně a hněvivě. — Copak je možná humanita v takové nebyvalé kruté pranici? Copak je tu na místě lítostivost a velkomyslnost? Evropa nás blokuje, jsme zbaveni možnosti toužebné pomoci evropského proletariátu, se všech stran na nás dotírá kontrarevoluce, co tedy máme dělat? Nesmíme, nemáme právo bojovat, brániti se? Nu, dovolte, nejsme přece pitomečkové. Víme; to, co chceme, nemůže nikdo kromě nás udělat. Copak připouštíte, že bych tady seděl, kdybych byl přesvědčen o opaku?

— Jakou měrou měříte počet nutných a zbytečných ran v pranici? — zeptal se mne jednou po vášnivém rozhovoru. Na tuto prostou otázku jsem mohl odpověděti jen lyricky. Domnívám se, že jiné odpovědi není.

Velmi často jsem ho obtěžoval rozmanitými prosbami a někdy jsem cítil, že mé starosti o lidi vzbuzovaly u Lenina útrpnost se mnou. Ptal se mne:

— A nezdá se vám, že se zabýváte hloupostmi, maličkostmi?

Avšak dělal jsem to, co jsem pokládal za nutné, a ostré a mrzuté pohledy člověka, který věděl, jak vypadají nepřátelé proletariátu, mne nezmátly. Rozmrzeně vrtěl hlavou a říkal:

— Kompromitujete se v očích soudruhů, dělníků.

Avšak já jsem uváděl, jak soudruzi, dělníci, ježto jsou „ve stavu vášnivosti a rozhořčení“, často se příliš lehce a „prostě“ chovají k svobodě a životu významných lidí a to že podle mého názoru nejen kompromituje čestnou a obtížnou věc revoluce přílišnou, někdy i nesmyslnou krutostí, nýbrž i odpuzuje od účasti v ní nemalé množství vynikajících sil.

— Hm-hm — skepticky vrčel Lenin a poukazoval na nesčetná fakta zrady inteligence dělnické věci.

— Mezi námi řečeno — říkal — vždyť mnozí zrazují, zaprodávají se nejen ze zbabělosti, nýbrž i z ješitnosti, z bázně, pomatenosti, ze strachu, aby neutrpěla zamilovaná theorie ve srážce s praxí. Toho se my nebojíme. Theorie, hypothesis není pro nás nic „svatého“, pro nás je to pracovní nástroj.

A přece se nepamatují na případ, kdy by Iliič odmítl mou žádost. Jestliže se někdy stalo, že nebyla splněna, nebylo to jeho vinou, ale bezpochyby vinou

oněch „nedostatků mechanismu“, jimiž oplýval vždy stroj ruského státního života. Připouštím i čísi zlou neochotu k ulehčení osudu zasloužilých lidí, k spáse jejich života. Je možné i „záškodnictví“, nepřítel je stejně cynický jako chytrý. Msta a zloba účinkují často setrvačností. A ovšem žijí i drobní, psychicky nezdraví lidé s chorobnou touhou po vychutnávání strádání bližních.

Jednou, usmívaje se, ukázal mi telegram:

opět zatkli řekněte aby pustili ivan volnyj.

— Četl jsem jeho knihu — velmi se mi líbila. Víte, cítím v něm hned z pěti slov člověka, který chápe nevyhnutelnost omylů a nezlobí se, nesvolává hromy a blesky pro osobní urážku. A zatkli ho již, zdá se, po třetí. Měl byste mu poradit, aby odejel z vesnice, možná, že ho tam ještě zabijí. Asi ho tam nemají rádi. Poradte mu! Telegramem.

Často mě překvapovala Leninova ochota pomoci lidem, které pokládal za své nepřátele, a nejen ochota, nýbrž i starost o jejich budoucnost. Tak na příklad jistému generálovi, učenci, chemikovi, hrozila smrt.

— Hm-hm — řekl Lenin, když vyslechl pozorně mé vypravování. — Tak vy říkáte, že nevěděl, že jeho synové schovali zbraně v jeho laboratoři? V tom je nějaká romantika. Avšak je třeba, aby to rozluštil Dzeržinskij, ten má jemný instinkt pro pravdu.

Za několik dní mi říkal telefonem do Petrohradu:
— A toho vašeho generála pustíme, zdá se, že ho již pustili. A co chce dělat?

— Homoemulsi . . .

— Ano, ano, nějaký karbol. Nu tak vidíte, ať tedy vaří karbol. Řekněte mi, čeho potřebuje . . .

A aby skryl stydlivou radost ze spásy člověka, skrýval ji Lenin ironií.

Za několik dní se znovu ptal:

— Co dělá generál? Je s ním všechno v pořádku?

V r. 1919 přišla do petrohradské kuchyně žena, velmi krásná, a přísně žádala:

— Jsem kněžna Č., dejte mi kost pro mé psy!

Vypravovala, že nechtějíc snášeti ponížení, rozhodla se utopiti se v Něvě, ale její čtyři psi, když vystihli špatný úmysl paní, prý za ní běželi a svým vytím ji donutili, aby se vzdala sebevraždy.

Vypravoval jsem Leninovi tuto legendu. Podíval se na mne křivě, zdola nahoru, zamhouřil oči a nakonec, když je zakryl, řekl nevrle:

— Je-li to vymyšleno, není to špatně vymyšleno. Žertík revoluce.

Odmlčel se. Vstal a probíraje papíry na stole, řekl zamyšleně:

— Ano, tito lidé jsou na tom zle, historie je krutá matka a s odplatou nedělá cavyky. Co mám na to říci? Těm lidem je špatně. Těm lidem se vede špatně. Ti, kteří jsou z nich rozumní, chápou, ovšem ten, kdo je vyrván i s kořenem, již nepřirote. A transplantace přesazení těch rozumných do Evropy, ta jim nepomůže. Nepřizpůsobí se, co myslíte?

— Myslím, že se nepřizpůsobí.

— Tedy, buď půjdou s námi, nebo budou znovu žadonit o intervenci. Zeptal jsem se ho, zdali se mi to zdá, nebo zdali skutečně lituje lidí.

— Moudrých je mi líto. Moudrých lidí je u nás málo. My jsme národ převážně nadaný, ale lenivého rozumu.

A vzpomenuv na některé soudruhy, kteří zbavivše se třídní zoologické psychologie, pracují s „bolševiky“, počal o nich mluvit podivuhodně laskavě.

Člověk neobyčejně silné vůle, měl ve vysoké míře vlastnosti, jimiž se vyznamenávala nejlepší část ruské revoluční inteligence — sebeomezení, které často hraničilo s asketismem, sebezničením, fakirskými hřebíky, potíráním umění s logikou jednoho z hrdinů L. Andrejeva: „Lidem se žije špatně, tedy já musím také špatně žít“.

V těžkém, hladovém roce 1919 se styděl Lenin jísti potraviny, které mu posílali soudruzi, vojáci a rolníci z venkova. Když mu přinášeli do jeho neútluného bytu balíčky, mračil se, byl v rozpacích a spěchal, aby rozdal mouku, cukr, máslo nemocným nebo zesláblým soudruhům.

Zval mě na oběd a řekl:

— Pohostím vás uzenou rybou — poslali mi ji z Astrachaně.

A zachmuřiv své sokratovské čelo, odvrátiv své vševidoucí oči stranou, dodal:

— Posílají mi toho jako milostpánovi. Jak bych se toho měl zbavit?

— Odmítnout, nepřijmout — to by se urazili. A kolem všichni hladovějí.

Asketický, bez náklonností k vínu, kouření, zaměstnaný od rána do večera složitou, těžkou prací, neuměl se starati o sebe, ale bystře a pozorně pozoroval život soudruhů. Sedí u stolu ve svém kabinetu, píše a říká, neodtrhuje pera od papíru.

— Dobrý den, jak se máte? Ihned skončím.

Tady jeden soudruh na venkově teskní, bezpochyby je unaven. Je mu třeba pomoci. Nálada — to není malá věc!

Jednou v Moskvě přijdu k němu a ptá se:

— Obědval jste?

— Ano.

— Nelžete?

— Mám na to svědky — obědval jsem v kremlovské jídelně.

— Slyšel jsem, že tam špatně vaří.

— Špatně ne, ale mohli by lépe vařit.

Ihned se mne podrobně vyptával: proč špatně a proč by mohlo být lépe.

A počal rozzlobeně vrčet:

— Copak i tam nemohou najít obratného kuchaře? Lidé pracují až k úpadu a musí dostávat dobrou stravu, aby jedli více. Víím, že je potravin málo a že jsou špatné — a proto je třeba obratného kuchaře. A citoval úvahu jakéhosi hygienika o úloze chutné potraviny pro zažívání. Ptal jsem se ho:

— Kde berete čas mysliti na takové věci?

Odpověděl otázkou:

— Na racionální stravu?

A tónem svých slov mi dal na srozuměnou, že má otázka je nemístná.

Můj starý známý P. A. Skorochodov, také ze Sor-nova, člověk měkké duše, stěžoval si mi na obtížnost práce v Čeka. Řekl jsem mu:

— I mně se zdá, že to není vaše práce, že se to neshoduje s vaším charakterem.

Smutně souhlasil:

— Vůbec se to neshoduje s mým charakterem.

A zamysliv se, řekl:

— A přece, když si vzpomenu, že Iljič musí také někdy zadržovati dech, stydím se za svou slabost.

Znal jsem a znám mnoho „dělníků“, kteří musili a kteří musí se sevřenými rty „zadržovati dech“ — znásilňovati organický „sociální idealismus“ ve jménu vítězství věci, které slouží.

Musil snad i Lenin „zadržovati dech“?

Příliš málo si všímal sebe, aby mohl mluvit o sobě s jinými a jako nikdo jiný uměl mlčeti o tajných bouřích své duše. Avšak jednou v Gorkách, laskaje čísi děti, řekl:

— Vidíte tyhle děti budou žít lépe než my: mnohé z toho, čím jsme žili, nezakusí. Jejich život bude méně krutý.

A hledě do dálky, na kopce, na kterých se pevně usadila vesnice, dodal zamyšleně:

— A přece jim nezávidím. Našemu pokolení se podařilo vyplnit práci, podivuhodnou svým historickým významem. Krutost našeho života, vynucená podmínkami, bude pochopena a ospravedlněna. Všechno bude pochopeno, všechno!

Děti laskal opatrně, jakýmisi zvláštními lehkými a opatrnými doteky.

Jednou jsem k němu přišel: na stole leží svazek „Vojny a míru“.

— Ano, Tolstoj! Zachtělo se mi přečísti si scénu

lovu, ano, vidíte pak jsem si vzpomněl, že musím napsati soudruhovi. A na čtení nemám vůbec kdy. Teprve dnes v noci jsem si přečetl vaši knížku o Tolstém.

Usmívaje se, přimhuřuje oči, protáhl se s radostí v křesle a pokračoval tišším hlasem:

— Jaká hromada, co? Jaký obrovský člověk! To je panečku, umělec! . . . A víte, co je podivuhodné? Že před tím hrabětem nebylo skutečného mužika v literatuře.

Potom, dívaje se na mne přimhouřenýma očima, ptal se:

— Koho by bylo možno v Evropě postaviti vedle něho?

A sám si odpověděl:

— Nikoho.

A mna si ruce, spokojeně se zasmál.

Často jsem u něho pozoroval rys hrdosti na ruské umění. Někdy se mi tento rys zdál podivně cizí u Lenina a dokonce naivní a potom jsem se naučil slyšeti v něm ozvuk hluboce skryté, radostné lásky k dělnickému lidu.

Na Capri, dívaje se, jak rybáři opatrně rozplétají sítě, roztrhané a zamotané žralokem, podotkl:

— Naši pracují lépe.

A když jsem vyslovil pochybnost v tomto směru, řekl bez rozmrzení:

— Hm-hm a nezapomínáte na Rusko, když žijete v této zemi?

V. A. Desnickij—Strojev mi sdělil, že jednou jel s Leninem ve Švédsku ve vagonu a prohlížel si německou monografii o Dürerovi.

Němci, jeho sousedé v oddělení, se ho ptali, jaká je to kniha. A pak se ukázalo, že nic nevědí o svém velkém umělci. To vzbudilo přímo nadšení u Lenina a dvakrát s hrdostí řekl Desnickému:

— Neznají své lidi a my je známe.

Jednou večer v Moskvě v bytě E. P. Peškovové poslouchal Lenin sonaty Beethovenovy, hrané Isajem Dobrovejnem, a řekl:

— Neznám nic krásnějšího, než je „Apassionata“, jsem ochoten ji poslouchati každý den. Podivuhodná, nelidská hudba. Myslím si vždy s hrdostí, možná, že naivní: vida, jaké zázraky dělají lidé!

A přimhuřuje oči, usmívaje se, dodal vesele:

— Avšak nemohu často poslouchat hudbu, působí mi na nervy, chtělo by se mi mluvit milé hlouposti a hladiti na hlavě lidi, kteří, žijíce ve špinavém pekle, mohou tvořiti takovou krásu. A dnes někomu hladiti hlavu není možné — kousne tě do ruky a je třeba bít po hlavách, bít nemilosrdně, ačkoliv jsme theoreticky proti jakémukoliv násilí nad lidmi. Hm-hm, to je postavení ďábelsky obtížné.

Téměř již nemocen, velmi unaven, psal mi dne 9. VIII. 1921:

A. M.!

Odevzdal jsem Váš dopis L. B. Kameněvovi. Jsem tak unaven, že nestojím za nic. A Vy máte chrlení a nejedete. To je, na mou věru, nesvědomité a nerozumné. Budete se léčit v Evropě, v dobré sanatoři, a pak budete dělat dvakrát tolik. To je jisté. U nás není ani léčení, ani pořádek jen spěch, velikánský spěch. Nebuďte tvrdohlavý, prosím Vás!

Váš Lenin.

Již přes rok s překvapující tvrdošíjností naléhal, abych odejel z Ruska a žasl jsem, jak Vladimír Iljič, úplně pohlcený prací, může pamatovat na to, že někdo je někde nemocen a potřebuje oddechu.

Takových dopisů, jako onen uvedený posílal bezpochyby, různým lidem desítky.

Již jsem mluvil o jeho zcela výjimečném poměru k soudruhům, o pozornosti k nim, která se pronikavě projevovala dokonce v nepříjemných maličkostech jejich života. Avšak v tomto jeho citu jsem nikdy nemohl uviděti nějakou zříštnou pečlivost, které někdy

užívá chytrý podnikatel v poměru ke svým poctivým a obratným zaměstnancům.

Ne, to byla právě srdečná pozornost upřímného soudruha, cit lásky rovného k rovným. Víím, že mezi Vladimírem Leninem a dokonce nejznamenitějšími lidmi jeho strany není možno umístiti znaménko rovnosti, ale sám Lenin jako by to nevěděl, lépe řečeno, nechtěl vědět. Byl příkrý k lidem, když vedl s nimi spory, nemilosrdně se jim vysmíval, dokonce je někdy jedovatě dráždil — to všechno je pravda.

Avšak kolikrát jsem v jeho úsudcích o lidech, které včera strhal a „oddělal“, jasně slyšel tón upřímného obdivu nad talenty a mravní pevností těchto lidí nad jejich úmornou a těžkou prací v pekelných podmínkách od r. 1918 do 1921, nad prací v obležení špionů všech zemí a stran, mezi spiknutími, která propukávala jako hnisavé vředy na těle země, zdeptané válkou. Pracovali bez oddechu, jedli málo a špatně, žili ve stálém poplachu.

Avšak sám Lenin, jako by nezakoušel těžkostí těchto podmínek a poplašného života, otráveného do nejhlubších základů krvavou bouří občanské války. A jen jednou v rozhovoru s M. F. Andrejevovou, uniklo mu podle jejích slov cosi podobného žalobě:

— Co máme tedy dělat, milá M. F.? Je třeba bojovat! Je nutno! Je nám těžko? Ovšem! Vy si myslíte, že mi také nebývá těžko? Bývá — a jak! Avšak — podívejte se na Dzeržinského — jak nyní vypadá! Nic

se nedá dělat! Ať tedy je nám raději těžko, jen když vydržíme!

Já jsem slyšel od něho jen jednu stížnost:

— Škoda, že Martov není s námi, velká škoda! Jaký to byl skvělý soudruh, jaký čistý člověk!

Pamatuji se, jak se vesele a dlouho smál, když četl kdysi Martova slova:

„V Rusku jsou jen dva komunisté: Lenin a Kolontajová“.

A když se nasmál dosyta, řekl s povzdechem:

— To je ale chytrák! Ech . . .

Právě s úctou a obdivem řekl, vyprovázev z kabinetu jistého soudruha, hospodářského pracovníka:

— Znáte ho dávno? Byl by v čele kabinetu ministerské rady jakéhokoliv evropského státu.

A mna si ruce a směje se, dodal:

— V Evropě je méně nadaných lidí, než u nás.

Navrhl jsem mu, aby se jel podívat do Hlavní dělostřelecké správy na aparát, vynalezený jistým bolševikem, bývalým dělostřelcem, kterým se koriguje střelba do letadel.

— Copak tomu rozumím? — namítl, ale přece jel. V tmavé místnosti kolem stolu, na kterém stál aparát, shromáždilo se sedm generálů, všichni šediví, vousatí starci, učené lidé. Mezi nimi se jaksi ztrácela skromná civilní postava Leninova, stala se nepozorovatelnou.

Vynálezce počal vysvětlovati konstrukci aparátu.

Lenin ho poslouchal asi tak dvě, tři minuty a pak řekl uspokojivě:

— Hm-hm! — a počal se vyptávatí vynálezce stejně volně, jako by ho zkoušel z politických otázek:

— A jak jste dosáhl současné dvojité práce mechanismu, který zjišťuje cíl? Nejde spojit zaměření hlavní automaticky s údaji mechanismu?

Vyptával se vynálezce ještě na průstřel a ještě na cosi; generálové mu živě vykládali a druhého dne mi vypravoval vynálezce:

— Řekl jsem těm svým generálům, že přijdete se soudruhem, ale zamlčel jsem jim, kdo je ten soudruh. Nepoznali Iljiče a bezpochyby si ani nemohli představit, že přijde bez hluku, pompy a ochrany. Ptají se mne: to je technik, profesor? — Lenin? Strašně se podivili, jak to! To není možné!

A — dovolte, — odkud zná všechny naše moudrosti? Dával otázky jako technicky obeznalý člověk! Mystifikace! Zdá se mi, že neuvěřili, že u nich byl Lenin.

A Lenin po cestě z Hlavní dělostřelecké správy se rozechvěně pochechtával a říkal o vynálezci:

— Vida, jak je možné mýlit se v člověku! Věděl jsem, že je to starý poctivý soudruh, ale z těch, kteří si nešli pro rozum dvakrát. A vida ho, on se právě k tomu hodí. Chlapík! Ne, jak se ti generálové na mne utrhli, když jsem vyslovil pochybnost o praktické ceně aparátu! A já jsem to udělal schválně — chtěl

jsem vědět, jak právě oni oceňují tento duchaplný kousek.

Vysmál se dosyta a pak se ptal:

— Poslyšte, má I. ještě nějaký vynález? Jak to je? Je třeba, aby nic jiného nedělal. Ech, kdybychom měli možnost zajistiti všem technikům ideální podmínky pro jejich práci! Za pětadvacet let by Rusko bylo nejpřednější zemí světa!

Často jsem slyšel jeho chválu o soudruzích. Dokonce o těch, kteří se — podle pověstí — netěšili jeho osobním sympatiím. Lenin uměl mluvit tak, že po zásluze oceňoval jejich energii.

Byl jsem velmi udiven jeho vysokým oceněním organizačních schopností L. D. Trockého — Vladimír Iljič si všiml mého údivu.

— Ano, vím, o mém poměru k němu, cosi lžou. Avšak — co je, to je a co není, to není a já to také vím. Víte, dovedl organisovati vojenské specialisty.

Odmlčev se, dodal tišeji a nevesele:

— A přece není náš! Je s námi, ale není náš! Ctižádost! Je v něm cosi . . . nepěkného, z Lassala . . .

Tato slova „je s námi, ale není náš“, jsem od něho slyšel dvakrát. Po druhé je řekl také o vynikajícím člověku. Tento člověk zemřel brzy po smrti Iljičově. V. Iljič dovedl vystihnout lidi asi velmi dobře. Jednou, když jsem vešel do jeho kabinetu, zastal jsem tam člověka, který, krče se k dveřím zády, ukláněl se V. Iljičovi. V. Iljič psal, nedívaje se na něho.

— Znáte ho? — zeptal se, ukázav prstem na dveře. Řekl jsem, že jsem se dvakrát na něho obrátil ve věci „Světové literatury“.

— A co je?

— Mohu jen říci: nevzdělaný a hrubý člověk . . .

— Hm-hm . . . Nějaký patolízal. A bezpochyby šejdíř. Ostatně, vidím ho po prvé, možná, že se mýlím.

Ne, Vladimír Iljič se nemýlil, za několik měsíců si tento člověk plně zasloužil charakteristiky Leninovy.

O lidech uvažoval mnoho, znepokojen tím, že podle jeho slov:

— Aparát máme pestrý, po Říjnu se do něho vplížilo mnoho lidí. To máme děkovat vaší vážené a milované inteligenci, to je následek její sabotáže, to se ví!

Říkal to, když se se mnou procházel v Gorkách. Nepamatuji se, proč jsem počal mluvit o Alexinském, který, zdá se, v oné době provedl nějaký špinavý kousek.

— Představte si: od prvního setkání jsem k němu pociťoval fyzický odpor. Nepřekonatelný. Nikdy nikdo ve mne nebudil takový pocit. Musil jsem s ním spolupracovat a vždy se přemáhat, bylo to nevhodné a přece cítím: nemohu strpět toho člověka!

A udiveně pokrčiv rameny, řekl:

— A víte, toho ničemu Malinovského jsem neprohlédl. To je velmi temná věc, Malinovskij . . .

Jeho poměr ke mně byl poměrem přísného učitele a dobrého, „pečlivého přítele“.

— Vy jste záhadný člověk — řekl mi žertem — v literatuře jste prý dobrý realista, ale v poměru k lidem romantik. Všichni jsou u vás obětmi dějin. Známe dějiny a říkáme obětem: zničte obětiště, zbořte chrámy, pryč s bohy! A vy mne chcete přesvědčit, že bojovná strana dělnické třídy je povinna především zařídit pohodlně inteligenty.

Možná, že se mýlím, ale zdálo se mi, že V. Iljičovi bylo příjemné hovořit se mnou. Téměř vždy navrhoval:

— Přijedete — zazvoníte, uvidíme se.

A jednou řekl:

— Mluvit s vámi je vždy zajímavé, máte bohatší a širší okruh dojmů . . .

Vyptával se mne na náladu inteligence, zvláště pozorně na učence — pracoval jsem tehdy s A. B. Chatlatovem v „Komisi pro zlepšení životních podmínek učenců“. Zajímal se o proletářskou literaturu.

— Co od ní očekáváte?

Řekl jsem, že od ní očekávám velmi mnoho, že však pokládáme za naprosto nutnou organizaci literární vysoké školy se stolicemi jazykovědy, cizích jazyků — Západu a Východu, — národopisu, dějin světové literatury a se zvláštní stolicí ruské literatury.

— Hm-hm — řekl, usmívaje se a pochechtávaje.

— To je široké a ohromující. Když je to široké, pak

nejsem proti, ale, víte — ohromující, co? Vždyť nemáme své profesory v tomto oboru a buržoasní profesori vám ukáží takové dějiny . . . Ne, nyní se do toho nemůžeme pustit. Je třeba počkat nějaká tři nebo čtyři léta. A stěžoval si:

— Nemám vůbec kdy na čtení!

Usilovně a nejednou zdůrazňoval agitační význam práce D. Bědného, ale říkal:

— Obhroublý. Jde za čtenářem a je třeba vésti čtenáře. K Majakovskému se choval nedůvěřivě a dokonce rozzlobeně:

— Křičí, vymýšlí nějaká kroucená slova a všechno není, jak se patří, podle mého mínění — je to málo pochopitelné. Všechno je rozházeno, těžko se to čte. Nadaný? Dokonce velmi? Hm-hm, podíváme se. A nemyslíte, že se nyní píše mnoho veršů? V časopisech jsou celé stránky básní a sborníky vycházejí téměř každý den.

Řekl jsem, že sklon mládeže k písni je přirozený v takových dnech a že — podle mého názoru — je lehčí psát prostřední verše, než dobrou prózu, protože verše vyžadují méně času a kromě toho, že máme mnoho dobrých učitelů techniky básnictví.

— Nu, že jsou verše lehčí než próza, — to vám nevěřím! Nemohu si to představit. Kdyby mi třeba kůži sedřeli — nenapíšu dvě řádky — řekl a zachmuřil se. — V masách je nutno rozšiřovati starou revoluční literaturu, jakou jen máme u nás a v Evropě.

Byl to ruský člověk, který dlouho žil mimo Rusko, pilně pozoroval svou zemi — z dálky se zdá barvitější a jasnější. Správně ocenil její potenciaální sílu — výjimečné nadání jejího lidu, ještě slabě projevené, neprobuzené dějinami těžkými a nudnými, ale vždy jen nadání, blyštící se na temném pozadí ruského života, jako zlaté hvězdy.

Vladimír Lenin, veliký, opravdový člověk tohoto světa — zemřel. Tato smrt velmi bolestně zasáhla do srdcí těch lidí, kteří ho znali, velmi bolestně!

Avšak černá čára smrti ještě ostřeji podškrtně v očích celého světa jeho význam vůdce světového pracujícího lidu.

A kdyby byl mrak nenávisti k němu, mrak lži a pomluvy kolem jeho jména ještě hustší — bylo by to jedno: není síly, která by mohla zhasit pochodeň, pozvednutou Leninem v dusné tmě pomateného světa.

A nebylo člověka na světě, který by si tak jako on, zasloužil věčné paměti.

Vladimír Lenin zemřel. Potomci jeho rozumu a vůle jsou živi. Jsou živi a pracují tak úspěšně jako nikdy nikdo na světě nepracoval.

Červen r. 1930.

MAXIM GORKIJ
VLADIMÍR ILJIČ LENIN

Z ruského originálu Владимир Ильич Ленин přeložil Jiří Weil. Obálka Zdeněk Rossmann. K 22. výročí úmrtí V. I. Lenina vydala a vytiskla r. 1946 Svoboda v Praze. Publikace č. 109.

REV15

ÚK PrF MU Brno

3 1 2 9 S 0 0 9 6 8